

Budování důvěry

Komplexní přístup k bezpečnosti a stabilitě: Projekt alternativní obrany

V roce 1990 začaly vzájemně spolupracovat Studijní skupina alternativní bezpečnostní politiky (Study Group on Alternative Security Policy, SAS) a Projekt obranných alternativ (Project on Defense Alternatives, PDA), aby aplikovaly koncept „alternativní obrany“ na podmínky po skončení studené války. Týmy se soustředily na Evropu, Spojené státy a regiony Jihu.

Významný obrat nastal na konferenci v Rakousku v r. 1992, která se konala pod názvem „Evropa 2000: Bezpečnostní potřeby nových nezávislých států“. Tato konference svedla dohromady bezpečnostní specialisty z dvaceti evropských zemí, včetně jedenácti nově vzniklých států. Konference „Evropa 2000“ představovala zásadní revizi bezpečnostního modelu navrhovaného skupinami SAS/PDA a znovu oživila koncepci obrany založené na budování důvěry (Confidence-building Defense, CDB). Hlavním principem a strategickým cílem tohoto přístupu k obranné politice je budování důvěry ve vnitřní i vnější politice vytvořit bezpečnostní prostředí, ve kterém bude možné realizovat taková významná bezpečnostní opatření, jakými jsou demilitarizace a spolupráce mezi státy.

Určení a nové definování národní identity po skončení studené války představuje pro některé státy viditelné ohrožení jejich národní suverenity, respektive integrity a legitimacy (např. prostřednictvím ohrožení ze strany menšin žijících v jiných státech). V bývalé Jugoslávii a mezi některými státy zaniklého Sovětského svazu tato situace vedla až k válce. Státy východní Evropy se zatím konfliktu dovedně vyhýbají, ale ani pro ně dnes neexistují v tomto ohledu pro budoucnost žádné záruky. Všechny země se shodují v tom, že regionální nestabilita kterékoli z nich by mohla znenadání dovést až k extrémním politickým řešením.

Smlouva o konvenčních silách v Evropě (*Conventional Forces Europe, CFE*), dohodnutá v kontextu bývalého blokového systému, zaručovala jistou vojenskou rovnováhu. Nyní ale nastupuje období nerovnováhy. Bývalé sovětské republiky, např. baltské státy, nejsou spokojeny se vztahy s Ruskem a Rusku se zase nelíbí NATO. Tím nejnepříjemnějším faktem je ovšem asi současná realita „mnohonásobné rovnováhy“, která velmi komplikuje proces omezení zbrojení.

K tomu přistupuje asymetrie „vojenských potenciálů“. V armádách v celé východní Evropě jsou jednak prováděna úsporná opatření, jednak na základě dohod CFE jsou redukovány stavy ozbrojených sil v Evropě, a konečně obrana se musí přizpůsobovat novým a nestabilním strategickým podmínkám. Probíhající ekonomické a politické krize negativně ovlivňují morálku vojsk a v neposlední řadě i rekruční politiku. Nezanedbatelnou je i skutečnost, že v Evropě se jen několik zemí se může spoléhat výhradně na vlastní vojenský potenciál či na vojenský potenciál jeho sousedů.

Strategické problémy nových nezávislých států jsou tedy určovány nestabilitou, úspornými opatřeními, a jen málo odborníků věří, že toto dilema by mohlo vyřešeno jen těmi státy, kterých se to přímo týká. Proto jsou hledána řešení na mezinárodní úrovni. Mnoho nově vzniklých států hledá také pomoc na Západě, v naději, že tam nalezne stabilní základnu pro nápravu situace a regionální integraci.

Transnacionální bezpečnostní politika

Jugoslávské události a situace v některých republikách na území bývalého Sovětského svazu ukončily naděje, že bude konečně vytvořen tzv. společný evropský domov. Pro některé národy či státy byly dokonce minulé bezpečnostní metody funkční: odstraňovaly nestabilitu a poskytovaly jim ochranu proti agresi. Mezi těmito metodami byly na prvním místě vojenské aliance a odstrašení. Bohužel tyto praktiky obecně vyvolávaly a stále vyvolávají vzájemnou nedůvěru, nestabilitu a závody ve zbrojení.

Základními problémy se kterými se střetávají státy střední a východní Evropy totiž nejsou vojenského charakteru, i když mají významnou vojenskou složku. Je totiž jasné, že ani národní ekonomika, ani občanská společnost se neobnoví v atmosféře strachu a podezírání. A situaci mohou ještě zhoršit i některé zvláštní okolnosti, jakými jsou např. lokální vyčerpání přírodních zdrojů či vzrůst mezinárodního napětí. Obranná politika nově vzniklých států by proto měla na prvním místě a především odrážet a posilovat cíle ekonomické obnovy, demokracie, sociální harmonie a spolupráce mezi státy.

Aby bylo dosaženo stabilnějšího mezinárodního řádu, musíme vypracovat a uvést v život *dočasná* či *přechodná* bezpečnostní opatření. Taková opatření by měla jednak zabezpečit potřebu okamžité bezpečnosti, zároveň v rámci možností, v duchu otevřenosti, budovat vztahy vzájemné důvěry. Přechodná (*transitional*) politika by sice ještě neznamenal vznik důvěry mezi státy, ale jejím cílem by mělo být právě usnadnění vzniku takové důvěry. Současně by zmiňovaná politika zrychlila vývoj globálních a regionálních bezpečnostních institucí a vyhnula by se tomu, aby na ně nakládala zodpovědnost, kterou nemohou unést.

Jedním z nezbytných prvků přechodné politiky je **koncepce neprovokativní obrany** (známé v minulosti také jako *neofenzivní* či *alternativní* obrana), která v osmdesátých letech získala znovu na vážnosti. Na Východě i Západě byly v období studené války vypracovávány efektivní (vzhledem k vynaloženým nákladům) modely obrany, orientované na stabilitu, jejichž smyslem bylo ulehčit finanční náklady blokové konfrontace, zmírnit závody ve zbrojení a snížit vojenské napětí. Dnes máme za úkol aplikovat tyto modely na podmínky, kdy se stavy armád značně snižují, kdy jsou na ně vynakládány mnohem menší finanční prostředky a strategické vztahy mezi státy jsou obzvláště komplikované. Některé z nich přitom musí ještě řešit etnické problémy či mají problémy s demokratizací vnitřních režimů.

Strategickým záměrem toto přístupu je **budování důvěry a bezpečnosti uvnitř či navenek**, a tak vytvořit prostředí, ve kterém státy mohou realizovat zásadní opatření směřující k demilitarizaci a mezistátní kooperaci, při pokračující demokratizaci svých vlád i ekonomiky. Tento bezpečnostní koncept, se také nazývá „obrana založená na budování důvěry“ (CBD), zmiňovaná v úvodu tohoto článku.

CBD a program Partnerství pro mír

Ačkoliv se v několika důležitých aspektech přístupy CBD liší od běžného postoje NATO, jsou plně konzistentní se současným vývojem bezpečnostní spolupráce mezi Východem a Západem. Budování bezpečnosti na základě důvěry skutečně předpokládá mezinárodní spolupráci jako první princip a základní cíl - i když jasně rozlišuje mezi *vzájemnou závislostí (interdependence)* a *jednostrannou závislostí (dependency)*. Takový přístup k budování národní bezpečnosti odpovídá také zájmům aliance NATO, která má v době fiskálních omezení na Západě převzít odpovědnost za bezpečnost na Východě. Neprovokativní charakter CBD by ulehčil situaci potenciačních spojenců a kandidátů členství, protože je možné jej použít i v době nestability (viz obr. 1).

- ◆ CBD je plně konzistentní s bezpečnostní spoluprací mezi Východem a Západem,
- ◆ CBD zahrnuje stabilizační opatření, která jsou nezbytná bez ohledu na stav plnění programu PIP,
- ◆ CBD nabízí okamžitá a spolehlivá opatření pro nové nezávislé státy, ke zlepšení jejich bezpečnostní situace,
- ◆ zlepšením bezpečnostní situace nových nezávislých států, CBD vytváří základnu pro plnoprávné a vyrovnané partnerství se Západem.

Obr. 1: CBD a program Partnerství pro mír

I když přístup CBD má především umožnit spolupráci mezi státy, nepředpokládá, že tato spolupráce nějak brzy podstatně vzroste. Bude-li nezbytné, neodmítá proto řešení současných bezpečnostních problémů na státní nebo subregionální úrovni. CBD nesleduje v bezpečnostních otázkách soběstačnost, ani nedělá z bezpečnostní soběstačnosti vůdčí princip. Za lepší řešení pokládá **bezpečnostní spolupráci**. Cílem CBD je takový národní obranný postoj, který je vysoce efektivní vzhledem k vynaloženým nákladům, představuje relativně nízké bezpečnostní riziko a má stabilizující účinky (jak doma tak mezinárodně). Tento koncept nabízí novým nezávislým státům spolehlivé prostředky zlepšení jejich bezpečnostní situace. Teprve na tomto základě může vzniknout rovnoprávné a vyvážené partnerství se Západem.

Vojenská spolupráce mezi Východem a Západem předpokládá vyřešení komonality mezi vojenskými institucemi (stav, kdy skupiny států používají společnou doktrínu, procedury n. výzbroj), ale tyto požadavky se vztahují hlavně ke spojení, velicím a řídicím procedurám. Není nezbytné přímo kopírovat vojenské struktury NATO (což by ostatně mohlo ve východní Evropě způsobit i značné rozpaky). K tomuto tvrzení vedou následující důvody:

Za prvé, proces vojenské restrukturalizace, který ve východní a střední Evropě v současné době probíhá, vede státy NATO k tomu, aby zdůrazňovaly zasazení jednotek i mimo území Aliance (*extra-territorial missions*). V protikladu k tomuto procesu ale nejvyšší prioritou bezpečnosti ve východoevropských zemích zůstává obrana vlastního území. Za druhé, NATO klade důraz na produkty špičkové technologie a strategickou

mobilitu, které si nemohou dovolit ani tak bohaté státy jakými je Francie nebo Německo. A konečně za třetí, aliance NATO nemá na operačně-strategické úrovni jednotnou doktrínu, což staví do popředí otázku na kterou se zde mj. postupně pokoušíme najít odpověď: „Jaký by měl být model nových vojenských struktur?“

Varianty bezpečnostní politiky

Soudobé strategické myšlení připouští dva obecné přístupy zabezpečení národní obrany: první přístup byl charakteristický jak pro státy NATO, tak země bývalé Varšavské smlouvy. Byl založen na stálé hrozbě odvetného úderu (*cross-border retaliatory*) či na protiofenzivě jako reakci na agresi. Druhý přístup je tím, co nazýváme „obrana budovaná na důvěře“ (CBD): **výrazně preferuje vojenské struktury orientované na obranu a vlastní odstrašení agresora** spočívá v tom, že se mu jasně dává najevo, že zamýšlená agrese nebude snadná.

Za situace, kdy obecně převládají redukované ozbrojené síly (*low level force*), důraz na obranu založenou na odstrašení dává za vznik tzv. efektu „otáčivých dveří“, ve kterém se agrese jednoho státu proti druhému setkává s okamžitou odvetou - odrazení útoku a přenesení boje na území protivníka (*cross-border retaliation*). Teoreticky je protiútok zamýšlen tak, aby zmařil agresi tím, že ohrozí zranitelná křídla a tly útočících jednotek, a současně „potrestá“ agresi destrukcí protivníkovy zázemí. Nicméně z několika důvodů je tento způsob obrany velmi riskantní. Za prvé: jednotky okamžité obrany území státu jsou přemístovány jinam než by měly být. Za druhé: koncentruje jednotky ve velkých, snadno zranitelných vojenských formacích. Za třetí: úspěch tohoto způsobu obrany záleží na zasazení ozbrojených sil v hloubce nepřátelského (a relativně neznámého) území. Státy mohou mírnit sílu odvetného úderu kombinováním velkých ofenzivních sil se silnou obranou křidel, ovšem takový způsob obrany zvyšuje vojenské výdaje, a to je neslučitelné se současným trendem omezování finančních prostředků vynakládaných na armádu.

Jestliže konfrontační strany tento model přijmou, jimi vybudované bezpečnostní struktury založené na hrozbě odvety nemohou v žádném případě zaručit vzájemnou bezpečnost, pouze **vzájemnou nejistotu**. Státy s takovýmto ofenzivně/defenzivním modelem obrany mohou zvyšovat svou bezpečnost pouze na úkor svého souseda. Výsledná dynamika je potom tím hlavním zdrojem závodů ve zbrojení. Dále přistupuje ta skutečnost, že v období zvýšeného napětí roste i pravděpodobnost preventivního útoku. Jak dosvědčují příklady z třetího světa, tento model obrany je zvláště destabilizující, když jsou ozbrojené síly relativně malé. I v období zmiřování mezinárodního napětí (*détente*) má model založený na odstrašování evidentně negativní účinky, protože působí jako protiváha zlepšených vztahů a pomáhá udržovat vzájemné podezírání.

V současné době jak NATO, tak Rusko, věnují velkou pozornost vysoce mobilním, ofenzivně orientovaným ozbrojeným silám. To je způsobeno částečně reakcí na nižší stavy armád, které jsou jednak důsledkem úsporných opatření, jednak důsledkem jednání o snižování konvenčních sil v Evropě (CFE), respektive obojího. Současná obranná politika NATO se ve vyšší míře zabývá zásahy mimo území členských států Aliance (i když jak se zdá, NATO není příliš ochotné tyto zásahy skutečně provádět).

Také Rusko klade zvýšený důraz na vysoce mobilní ozbrojené síly vzhledem k svému zájmu o „blízké pohraničí“, ať se jedná o uchování jeho politického vlivu či samotné

vojenské přítomnosti. Jeho mobilní síly by měly mít zhruba dvě hlavní formy: síly okamžité reakce a síly rychlého nasazení.

Síly okamžité reakce (*Immediate Reaction Forces, IRF*) jsou lehké síly se silnou leteckou podporou a předpokládá se, že budou připraveny k akci během jednoho až tří dní po mobilizaci.

Síly rychlého nasazení či intervenční síly (*Rapid Deployment Forces, RDF*) jsou těžší kombinované zbraňové formace, které mohou být udržovány v pohotovosti tři až sedm dní. Slouží na posílení sil okamžité reakce (IRF).

Uvedený bezpečnostní koncept spotřebuje velké množství ruských zdrojů určených na obranu, a navíc v těchto formacích budou zřejmě ty nejlepší ruské jednotky, které tedy budou chybět tam, kde jich bude nejvíc zapotřebí - v předsunutých jednotkách územní obrany, které mají tyto mobilní síly posilovat. Oddělení jednotek IRF od RDF z hlediska přepravy na velké vzdálenosti a bojového potenciálu představuje další vážný problém. IFR budou příliš slabé, aby vydržely dlouhý boj proti silnému, dobře vyzbrojenému protivníkovi, na druhé straně jednotky RDF vyzbrojené těžkými zbraněmi, dopravované na vzdálenosti větší než 800 km, nejsou schopny rychle posílit IFR a předsunuté slabé síly. Navíc přeprava jednotek RDF na velké vzdálenosti může působit na ostatní státy velmi provokativně, takže je docela možné, že posílení jednotek IFR zůstane jen na papíře a nikdy se neuskuteční.

Když to shrneme, ruské plány nasazení mobilních sil jsou negativním příkladem bezpečnostní politiky. Představují doktrínu hypermobility, která sice získala jistou popularitu i na Západě, ale která představuje opuštění zásady obranné dostatečnosti a úspěšnosti, spolehlivé synergie všech ozbrojených sil a bezpečného pokrytí životně důležitých oblastí.

Druhá varianta bezpečnostní politiky: obrana budovaná na důvěře

Druhým přístupem k bezpečnostní politice je obrana založená na budování důvěry (CBD), neboli *alternativní obrana*. Nejde zde o „nevojenskou“ obranu, jak by se mohlo zdát při použití slova *alternativní*. Tento koncept se snaží překonat předcházející bezpečnostní dilema (a tak se vyhnout nestabilitě, která z něj plyne) zajištěním obrany státu (*home defense*) bez velké ofenzivní akce přes hranice. Jinými slovy, vojenské struktury CBD a jejich operační koncept *ztělesňují obrannou strategii, nikoli ji pouze slouží*. (To ovšem nevylučuje značný ofenzivní potenciál na taktické úrovni.)

Realizace konceptu CBD by také minimalizovala stupeň „hazardu“, který je obsažen v jakémkoli obranném plánování tím, že zdůrazňuje *nerizikovost* vojenských struktur a vojenských operací. V neposlední řadě takový koncept předchází sociální nestabilitě danou omezením zdrojů a přijetím vojenských struktur konzistentních s demokratizací a sociální soudržností.

Bude-li tento koncept realizován pouze jednostranně, obrana budovaná na důvěrně nejen zlepší obranný potenciál iniciačního státu, ale také nepřímo zlepší vyhlídky na obranu sousedních států, protože v sobě zahrnuje i redukci ofenzivního potenciálu. Provedení jednostranný akt posune celý region (či alespoň dva státy) ke stavu „vzájemné obranné převahy“, při kterém vojenský potenciál jedné strany vyvažuje vojenský potenciál strany

druhé. Jestliže všichni, nebo alespoň většina států bude toto uspořádání následovat, výsledná situace bude vysoce stabilní a bude obsahovat i vzájemné záruky.

Principy CBD představují tři základní kvality:

- ① Neprovokativní povaha bezpečnosti: neexistuje žádná možnost nenadálé ozbrojené intervence či útoku, protože jsou omezeny útočné kapacity.
- ② Rovnoměrnost, což znamená, že neexistují žádné koncentrace vojsk jako lákavý cíl pro neočekávaný úder či mezery v obraně, které zvou intervenanta k útoku.
- ③ Obranná dostatečnost, která plně využívá „výhody domácího prostředí“ na taktické, operační i strategické úrovni.

Tyto tři kvality (které jsou vlastně principy) vedou logicky k těmto důsledkům:

- zmaření zákeřného útoku (dosaženo rovnoměrností obrany a obrannou dostatečností),
- sníženou možností eskalace napětí a limitací válečných škod (princip vyloučení lákavých míst k úderu, masivních ofenzivních sil či kapacit pro překvapivý útok),
- při vnitřních politických krizích nehrozí vnější destabilizace (neexistuje dostatečný vojenský potenciál pro intervenci, jednak obě strany mají rovnoměrnou poziční obranu, což omezuje zdánlivou „výhodu“ překvapivého útoku),
- neúčast na závodech ve zbrojení (důraz je kladen na síly orientované výhradně na obranu, jejichž růst nepředstavuje pro protivníka žádné bezpečnostní riziko),
- snížené výdaje na zbrojení (dosažené díky budování sil orientovaných na obranu, a ne drahých útočných kapacit - plyne z neúčasti v závodech ve zbrojení).

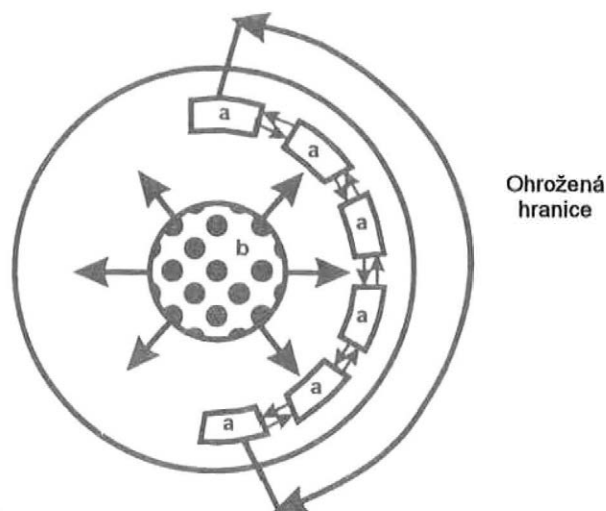
Zhodnocení principů CBD pro obranu státu

Principy CBD a národní obranná politiky mohou být adekvátně posouzeny jen ve vztahu k celkové úrovni ozbrojených sil, způsobu jejich zasazení a operačních záměrů. Ideální struktura spočívá v kombinaci vysoké palebné síly (nepřímá palba), úderné schopnosti, schopnosti zadržet útok, okamžitě přítomnosti na bojišti, vojensko-politického řízení, nízké zranitelnosti, nízkých nákladů, logistických požadavků a vojenských kapacit pro intervenci na území protivníka.

Vzhledem ke své schopnosti efektivně kontrolovat prostor palbou hraje zde ústřední roli dělostřelectvo. Je to trojkombinace dělostřelectva, lehkých mechanizovaných jednotek a připraveného území, které především plní úkol obrany.

Obrněné jednotky, těžká mechanizovaná pěchota tvoří dynamické protiútočné složky, která slouží pouze k tomu, aby zničily či vyhnaly intervenanta a co nejvíce komplikovaly interventovy výpočty (donutily ho, aby přešel do obranné sestavy).

Přesný poměr mezi těmito prvky závisí na strategických, demografických a socioekonomických faktorech. Avšak úsilí aplikovat beze zbytku principy CBD na různé situace není možné, protože je možné určit jen přibližnou kombinace prvků CBD. Dělostřelectvo by obvykle tvořilo trochu méně než 40 procent z celkových počtů. Obrněné jednotky a těžké mechanizované jednotky obvykle tvoří 25 procent či méně. Přinejmenším 30 procent sil by bylo kombinací lehké mechanizované pěchoty, motorizovaných a dělostřeleckých jednotek.

Legenda:

a - Mělká obrana pěchoty / ženijní zátarasy;

b - Jednotky protiúderu: veliké zálohy obrněných jednotek a dělostřelectva jako operační rezerva.

Obr. 2: Model „meče a štítu“; systém zátarasů a početné jednotky pro protiúder

Klíčem k jedinečné efektivitě systému CBD, nízkým výdajům na obranu (ale zároveň jejich efektivnímu vynakládání), neprovokativní povaze bezpečnosti je *obránná synergie*, a ne zjednodušené rozdělení obrany na „ofenzivní“ a „defenzivní“ složky. Této synergie nemohou dosáhnout zastánci koncepce „meče a štítu“, kteří se sice také snaží o efektivní neprovokativní povahu obrany, ale jejichž úsilí končí ve stejně nebezpečné nestabilní situaci, jakou mají mnohem ofenzivněji orientované formy obrany.

Typický model „meče a štítu“ (viz obr. 2) kombinuje protipěchotní, respektive ženijní zátarasy po celých ohrožených hranicích, s velkou operační rezervou obrněných jednotek a dělostřelectva, které jsou sice drženy dále od hranic, ale které mají vysoký stupeň operační mobility. Nепrostupnost zátarasů umožňuje rychlé a včasné zasazení rezerv. Ovšem požadovaná synergie mezi bojovými složkami „meče a štítu“ se uskutečňuje sporadicky a jen velmi povrchně. Vzhledem ke slabé synergii vyžadují operační rezervy jednotky vybavené těžkými zbraněmi. To jen zpomaluje jejich zasazení do boje, přesnou a včasnou alokaci. Protože operační rezervy jsou poměrně veliké a zahrnují typické samostatné jednotky s těžkými zbraněmi, představují pro sousedy hrozbu útoku přes hranice.

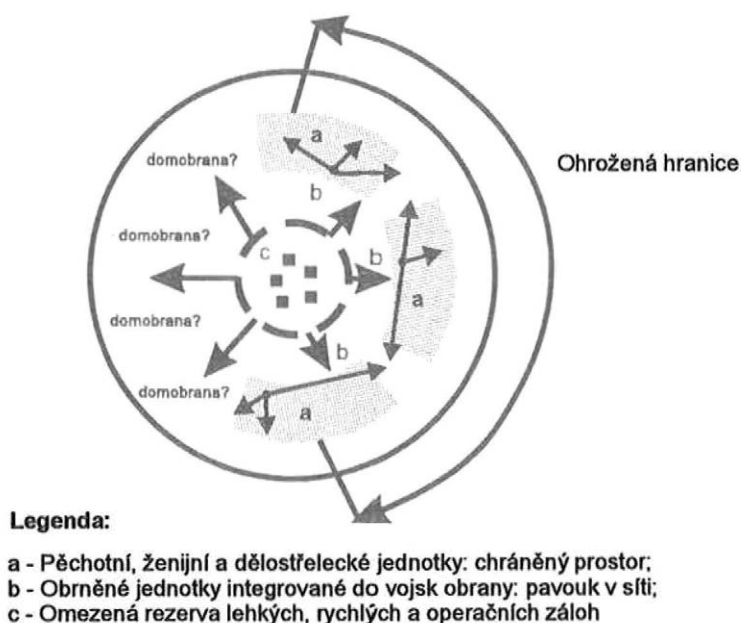
V porovnání s tím koncepcí nazývanou „pavouk v síti“ (viz obr. 3) představuje systém zvětšený o operační rezervy orientované na obranu, integrující obrněné a dělostřelecké jednotky do systému, který pokrývá celou oblast. Koncept se spoléhá na synergii jednotek, a aby snížil počty obrněných jednotek, rozvíjí systém dostatečně do hloubky. Aby zvládl větší útoky, využívá menších operačních rezerv orientovaných na obranu.

Zdá se že koncepce „meče a štítu“ své výhody odvozuje z možností vojenských jednotek (tj. „meče“), které by operovaly nezávisle na štítu: obrněný „meč“ může být teoreticky

rychle zasazen, aby zlikvidoval nastalé ohrožení, které by přicházelo ze zcela nechráněného směru. Ovšem realističtější hrozbu v tomto ohledu představuje velký nepřátelský výsadek - a obrněné jednotky jsou příliš těžké a pomalé, aby ho včas zastavily. V protikladu s tím typický systém CBD by se v takovém případě spoléhal na rychlou reakci domobrany, která zabezpečuje tyl a ochranu objektů. Operační rezervy CBD orientované na obranu by doplnily domobranu základním dělostřelectvem a lehkými mechanizovanými zbraněmi, např. stíhači tanků (bezzákluzovými kanony). Jestliže by operační rezervy CBD byly využívány pro zásah v případě nečekaného ohrožení tylu, obranná síla předsumutého „pavouka“ nebude nebezpečně snížena. To představuje rozhodující výhodu CBD nad systémem „meče a štítu“, protože agresor nemůže doufat, že ohrožením tylu bude vázat „meč“, takže „štít“ zůstane bez ochrany, čím se stane velmi zranitelným.

Ke kooperativním panevropským bezpečnostním strukturám: multinacionální spojení

Jak bylo zmíněno v úvodu, prvotním cílem a základním metodologickým přístupem CBD je mezinárodní spolupráce. Ačkoliv restrukturalizace obrany může vyřešit některé akutní bezpečnostní potřeby, nemůže vyřešit problémy všechny. Zvyšování ceny agrese, odložení nebo omezení jejího úspěchu je jistě záslužné, něco podobného udělalo Finsko v tzv. zimní válce se Sovětským svazem (ve jménu obrany Finska se téměř uskutečnila britská vojenská intervence). Státy ovšem mívají obvykle daleko skromnější bezpečnostní záměry

Obr. 3: Model CBD; „Pavouk v síti“ a operační rezervy

(výsledek finské zimní války mluví sám za sebe), a proto si nekladou za cíl nic jiného než **vzájemné zajištění**.

Stát střední velikosti může hledat bezpečnostní záruky u mnohem většího souseda nebo u přátelsky nakloněné aliance. Jeho cílem je „vyvážená rovnováha“. Bohužel takové iniciativy jen problém přesunou na velký stát (případně odloží na neurčito), čímž také přispívají k udržování lokálního napětí. Problém asymetrie se nevyřeší, ani když velký i malý stát přijmou koncepci CBD. Silnější stát bude mít vždy vůči malému státu určité ofenzivní kapacity, už jenom proto, že jeho defenzivně orientované jednotky jsou relativně mnohem větší.

Reciproční restrukturalizace obrany naproti tomu posune oba státy směrem ke stabilnějšímu vztahu „vzájemné obranné převahy“. Jak dalece se přiblíží k ideálu CBD záleží částečně na situaci, ve které s touto restrukturalizací začnou. Větší stát by mohl při odstrašování redukovat mobilní síly na úroveň, která je z hlediska konceptu obrany „pavouk v síti“ suboptimální (což ovšem předpokládá, že stát nemá své vlastní nálehavé bezpečnostní zájmy). Právě jedním z důvodů pro budování CBD jako přechodné bezpečnostní politiky je vytváření politických a strategických podmínek ve kterých bude postupně vznikat důvěra a spolupráce. To neznamená, že se vytvoří nějaké od sebe přísně oddělená vývojová stadia: prvním by byla zmiňovaná restrukturalizace obrany vedoucí k důvěře a bezpečnostní spolupráci. Proces by měl být spíše jakousi páteří, osou nepřetržitých změn, postupných fází restrukturalizace obrany a kooperativního úsilí, díky kterému se stav konkurence mezi státy postupně změní na stav celkové společné bezpečnosti (a demilitarizace).

Řešení asymetrie

Pro malé státy a státy střední velikosti představuje budování subregionálních bezpečnostních uspořádání praktický přechodný krok, který pomůže minimalizovat, *ne nezbytně odstranit*, mocenské rozdíly, kterých se obávají. Vztah Polska, České republiky, Slovenska a Maďarska *vis-à-vis* Společenství nezávislých států (SNS) velmi napomáhá růstu vzájemné důvěry mezi nimi, dokonce tím více, čím je disintegrace na území SNS větší. (Ovšem v případě pobaltských republik pouhá bezpečnostní spolupráce mezi těmito třemi státy nestačí.)

Potenciálním nedostatkem subregionálního uspořádání omezeného na několik států je, že takové uspořádání, i když napraví určitou nerovnováhu, může v regionu vyvolat další nerovnováhu, či přinejmenším vyprovokovat státy, které jsou z tohoto uspořádání vyloučeny. Problém může být částečně zmírněn, když se státy budou při formování subregionálních obranných aliancí přísně držet principů CBD. *Komplexní řešení asymetrie vyžaduje budovat takový regionální bezpečnostní orgán, který má v daném regionu i určité možnosti intervence.* Ideálně mohou intervenční jednotky (ve spolupráci s lokální obranou) sloužit jako protiváha jakékoli agresivní akce jednoho státu proti druhému, aniž by se vytvářela nějaká stálá seskupení jedné státy proti druhým.

Takováto panevropská instituce ovšem neexistuje, nicméně OBSE a NATO mohou pro její vznik vytvořit základní rámec, „stavební materiál“. Z perspektivy budování obrany založené na důvěře by taková intervence neměla sloužit jako trest, neboť by mohla „předprogramovat“ budoucí konflikty. Proto je výhodnější, aby namísto vojenských

prostředků byly použity mírové mise (podle definice OSN, tj. humanitární mise podle kap. VI a VII), ekonomické sankce, a konečně i defenzivní obrana hranic proti akutně hrozícímu útoku.

Uvedené mise vyžadují podporu leteckých, v některých případech i námořních sil, hlavně pro dozor a pozorování v obranných zónách. Co se týče pozemních jednotek, důraz by měl být kladen na pozorovací mise a hlídkování, vysokou mobilitu pěchoty s podporou nepřímé palby a silnými ženijními složkami na zastavení pohybu protivníka.

Přednostně by měly intervenční jednotky posilovat již dnes existující obranné struktury a také se zapojovat do lokálního obranného systému. Pozemní intervenční jednotky formované jako samostatné zesílené brigády rychlého nasazení (*Independent Rapid Reinforcement Brigade, IRRB*) jsou přizpůsobené národním strukturám pro obranné operace a odvozují většinu své síly od synergické spolupráce s kontrolním systémem oblasti.

Samostatné zesílené brigády, které které by představovaly jádro národní obrany, mohou sloužit i jako mnohonárodní obranné síly. Možnosti takové brigády - raketové dělostřelectvo, protivzdušná obrana, průzkum a vojenského zpravodajství - podstatně přispívají národní obraně. Jsou zvláště vhodné pro hlídkování v celých oblastech, což je životně důležité pro mírové mise a zabezpečení konvojů humanitárních misí.

Pro účely kolektivní obrany (ať na evropské, regionální či subregionální úrovni) mohou státy mající obranu založenou na principech CBD sdílet také společné jednotky IRRB. Ty mohou být formovány buď *ad hoc*, nebo na základě propůjčeného mandátu (formální dohody). Nadnárodní instituce tedy mohou mít vlastní jednotky IRRB. V každém případě mohou optimálně operovat v rámci systému sloužícím pro pokrytí určité oblasti. Protiletecká obrana a letadla sloužící na izolaci vzdušného prostoru mohou být rovněž používány společně. A v neposlední řadě mohou státy posilovat obranu pozemních jednotek „pavoučím“ prvky - obrněnými brigádami a prapory, ačkoliv nelze tyto jednotky zasadit tak daleko a tak rychle jako IRRB.

Poměrně blízké vyhlídky středo a východo evropských států na širší bezpečnostní uspořádání v rámci NATO se orientuje především na spolupráci s aliancí NATO. I zde je koncept *alternativní obrany* výhodný, neboť zavádění struktur CBD vytváří vhodnou základnu pro příští bezpečnostní spolupráci, která se tak orientuje neprovokativním směrem. Je pravděpodobné, že by NATO mohlo podpořit právě takový ohrožený stát či skupinu států, i kdyby by tyto státy nebyly jeho členy, ale jejichž obrana by spočívala na základě struktur CBD. Mohlo by jejich pozemním i leteckým silám poskytnout údaje průzkumu a informace o cílech, provést izolaci vzdušného prostoru či posílit „sít“ lehkými jednotkami rychlého zásahu a řízenými střelami typu FOG-M.

Oponenti CBD uvádějí, že tento koncept *alternativní obrany* předpokládá málo obrněných jednotek, které by mohly zastavit a porazit útočící obrněná vojska protivníka, že složky CBD jsou příliš rozptýlené a statické, než aby byly schopny se soustředit proti ofenzivnímu úderu. Podle koncepce CBD nemá být prováděn útok přes hranice protivníka, což znamená, že útočník může soustředit všechny své síly na provedení intervence. To oslabuje podle nich faktor odstrašení, protože neexistuje odplata za hranicemi.

Proti první námitce je možné uvést, že systém CBD nahrazuje jednotky vyzbrojené těžkými zbraněmi množstvím protipancéřových zbraní: malokaliberní přímou palbou a nepřímými palebními systémy, polními opevněními, zátarasy, minami. To vše zpomaluje, ničí, respektive usměrňuje nepřátelské jednotky a násobí účinky vlastních zbraní (což potvrzují závěry počítačového modelování variant rovnoměrné poziční obrany prostoru, které provedli analytici firmy *Rand Corporation*). V protikladu k tomu NATO i bývalá Varšavská smlouva kladly v minulosti velký důraz na obrněné síly. Ty byly používány i tam, kde bylo vhodnější použít lehčí, mobilnější jednotky, nahrazovaly nedostatečné pokrytí obrany prostoru. Navíc představovaly prvek ofenzivní strategie, neboť je bylo možné zasadit i za hranicemi státu.

Dává snad tento výhradně obranný postoj agresorovi možnost, aby se cele soustředil na intervenci? Je známo, že odhodlaný agresor se přece nezastaví před žádným rizikem, bez ohledu na to, jaký postoj zaujímá obránce. Ale obráncovy jednotky jsou nejvýkonnější na domácím území: neefektivnost „ofenzivní obrany“ dává výhodu jedině agresorovi. A „síťové“ pokrytí bráněného území tak podle koncepce CBD poskytuje jedinečnou možnost zmaření i několika útoků z různých směrů. Proto by principy CBD měly být tím univerzálním vodítkem pro všechny.

(Podle publikace Confidence-building Defense, Peace and Security Program of Foundation, Sir Speedy Printers of Brookline USA, May 1994/red.)

Rozšiřování NATO je také částí mnohem širší série opatření přizpůsobování NATO bezpečnostnímu prostředí po skončení studené války, včetně přizpůsobení jeho strategie, strategického konceptu, velitelských složek a stavu ozbrojených sil a ochoty plnit úkoly i mimo území NATO, jako tomu bylo v Bosně. Jako část této široké série opatření, má rozšiřování NATO za cíl pomoci Spojeným státům a Evropě vymazat staré hranice studené války a připravovat sdílenou bezpečnost pro příští století.

Z oficiální zprávy americkému Kongresu o rozšiřování NATO, jeho důvodech, výhodách, nákladech a důsledcích. Únor 1997.